

Dünyanın gözlədiyi peyvənd

Çin alimləri COVID-19-un genomunu açıqladıqdan sonra isə əczaçılıq şirkətləri, laboratoriyalar, ayrı-ayrı alimlər və həkimlər koronavirusa qarşı peyvənd axtarışına başladılar. Müxtəlif qorunma və qabaqlayıcı tədbirlərə, məhdudiyyətlərə baxmayaraq, infeksiyanın sürətlə bütün planetə yayılması hər kəsin diqqətini və ümidini daha çox istehsal olunacaq peyvəndə dikdi. Bütün ilboyu hamını bu sual daha çox maraqlandırdı: peyvənd nə vaxt hazır olacaq?

Peyvəndlər bütün koronavirus mutasiyalarına qarşı təsirli olacaq

Artıq xeyli vaxtdır ki, bəzi ölkə və şirkətlərin istehsal etdiyi peyvəndlər barədə müsbət fikirlər səslənməkdədir. Hətta bir neçə ölkədə əhalinin peyvəndlənməsinə başlanıldığı da bildirilir.

Bu günlərdə ABŞ-ın yeni seçilən Prezidenti Co Bayden COVID-19 əleyhinə "Pfizer/BioNTech" vaksininin ilk dozası ilə peyvənd edilib. Onun həyat yoldaşı - ölkənin gələcək birinci xanımı Cill Bayden də həmin gün peyvənd olunub.

Artıq bir ildir ki, yeni növ koronavirus Yer üzündəki bütün xəstəlikləri arxa plana keçirərək bəşəriyyətin bir-nömrəli probleminə çevrilib. COVID-19 Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı tərəfindən pandemiya elan olunandan bəri bütün ölkələr bu virusla mübarizəyə qalxıb və savaş aparır. Dünya tibbi, müxtəlif ölkələrin elm adamları insanlıq üçün yeni olan bu bəlani "susdurmaq" naminə səfərbər olub.

Əvvəli 1-ci səh.

Baydenin peyvəndlənməsi ABŞ-da tibb işçilərinə vaksinin ilk dozaları tətbiq edildikdən bir həftə sonra və koronavirus əleyhinə ikinci vaksinin təcili istifadə olunmasına qida məhsullarının və dərman preparatlarının keyfiyyətinə sanitari nəzarəti idarəsi tərəfindən icazə verildən sonra aparılıb.

"Pfizer" vaksini 95 faizli effektivliyin alınmasından ötrü bir neçə həftə fasilə ilə iki dozanın vurulmasını tələb edir. Co və Cill Baydenlərin vaksinin ikinci dozasını nə vaxt alacaqları hələ məlum deyil.

Baydenin mətbuat katibi Cen Psaki bildirib ki, yeni seçilən vitse-prezident Kamala Harris və onun həyat yoldaşı Duq Emhoff gələn həftə peyvənd olunacaqlar.

bərabər əlçatanlığı təmin etmək üçün hazırlanmış bir mexanizmdir. İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi və GAVI təşkilatı arasında imzalanmış sazişə əsasən, ÜST tərəfindən təsdiqlənmiş və tələblərə cavab verən peyvənd istehsal olunduqda tez bir zamanda təşkilatın başqa üzv ölkələri ilə bərabər, Azərbaycan da təsdiqlənmiş peyvəndlə təmin olunacaq. Sazişə görə, ÜST-ün prekvalifikasiya mərhələsindən keçmiş COVID-19 əleyhinə peyvənd istehsal olunduqda Azərbaycan peyvəndi ilk əldə edən ölkələrdən biri olacaq.

Prezident İlham Əliyev Müstəqil Dövlətlər Birliyinin Dövlət Başçıları Şurasının dekabrın 18-də videokonfrans formatında keçirilən iclasında çıxışı zamanı bu məsələyə toxunarkən bildirib ki, Azərbaycan Qo-

na kəsb etdiyini göstərən tarixə, ilk peyvəndin kəşfinə qısa bir nəzər salaq.

Suçiçəyinin 3000 il əvvəl Misir və ya Hindistanda yarandığı fərz edilir. Bir zamanlar çox dəhşətli sayılan bu xəstəlik ümumilikdə 500 milyon insanın ölümünə səbəb olub. XVIII əsrin əvvəllərində təkə Avropada hər il 400 min insan bu xəstəlik səbəbindən həyatını itirirdi. Suçiçəyinə yoluxan hər 3 böyükdən biri, 10 körpədən 8-i ölürdü.

1721-ci ildə ABŞ-da başlayan epidemiyaya Bostonda əhalinin yüzdə 8 faizinin həyatına son qoymuşdu. 1950-ci illərdə hər il 50 milyon insan bu xəstəliyə yoluxurdu. Sağ qalanlarda əlavə təsirlər yaranır, görmə qabiliyyəti itir və ya bədənlərində xəstəlikdən əmələ gələn yaraların izləri qalırdı. Bütün bədən ağrıyır, yüksək hərərət, boğaz və

nı ora sürür. 6 gündən sonra Filips xəstələnir, lakin 3 gün keçəndən sonra sağalır. Cennerin fikri təsdiqlənir. O, bundan cəsarətlənərək təcrübələrini daha da genişləndirir. Suçiçəyi olmuş adamlardan nümunə götürüb Filipsə yeridir. Bu dəfə də təcrübə uğurlu alınır - uşaqlarda immunitet yarandığı üçün xəstələnmir.

Bəşər tarixinin ən böyük qələbəsi

Beləliklə, suçiçəyinə qarşı vaksin kəşf olunur. "Vaksin" lətin sözündən, "vakka" - "inəkden götürüldü" mənasını verir. Təbii ki, Cennerin bu kəşfi ilk zamanlar hər kəs tərəfindən qəbul edilmir, ələ salınır, karikaturalara mövzu olur. Lakin məhz bu kəşf iki yüz il sonra bütün dünyada tətbiq olunan ilk peyvəndin əsas qaynağına çevrilir.

1800-cü ilədək dünyada təxminən 100 min insan inəklərin sinələrindəki çiçək qabarcıqlarından götürülmüş maye ilə peyvəndlənir. 19-20-ci əsrlərdə isə elm adamları suçiçəyi peyvəndini daha da təkmilləşdirir və yeni vaksinlər hazırlayır.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı isə 1967-ci ildə global peyvəndləmə kampaniyasına start verir. Və 1979-cu ildə xəstəlik tamamilə yox edilir. Bu, təkə tibbin deyil, bəşər tarixinin ən böyük qələbələrindən biri sayılırdı.

İndi dünyanın bütün ölkələrində uşaqlar peyvənd edilir: vaxtilə çiçək xəstəliyinə yoluxmuş buzovun qanından götürülmüş milyonlarla leykositlər insanın qanına vurulur. Bu leykositlər çiçək xəstəliyi ilə mübarizədə sınaqdan keçirilir və onun öhdəsindən asanlıqla gəlir. Məhz peyvəndlər sayəsində hazırda insanlar suçiçəyi və bir çox başqa infeksiyalara nadir hallarda yoluxur, yoluxduqda belə xəstəliyi yüngül keçirirlər.

Müasir tibbin bəzi dəyişməz və dəyişdirilməz qaydaları var. Qaydalardan biri budur: Hansısa sağlıq probleminin qarşısını almaq və ya həll etmək istəyirsinizsə, ilk olaraq peyvənd və dərmanlardan faydalanmalısınız. COVID-19 pandemiyasında da bu qayda keçərlidir.

Təbii ki, heç bir peyvənd və dərman yüzdəyüz təhlükəsiz, problemsiz deyil. İstənilən dərmanın əlavə təsirləri, ən azından allergik reaksiya verə bilmə ehtimalı hər zaman var.

Ancaq peyvəndin təhlükəsizliyi haqda belə bir deyim səslənir: "Bir avtomobilə minib harasa gedən zaman heç kim qəza ehtimalı barədə düşünmür və buna görə də səyahətindən qalmır. Bilin ki, hər hansı bir peyvəndin əlavə təsirlərə səbəb olma ehtimalı avtomobil qəzasında olduğundan daha azdır".

Odur ki, vaksinasıya proqramlarının dəstəkləmək və iştirak etmək tək vətəndaşlıq borcu yox, həm də insanlığın gələcəyi üçün bir töhfədir.

Xəyalə MURADLI,
"Azərbaycan"

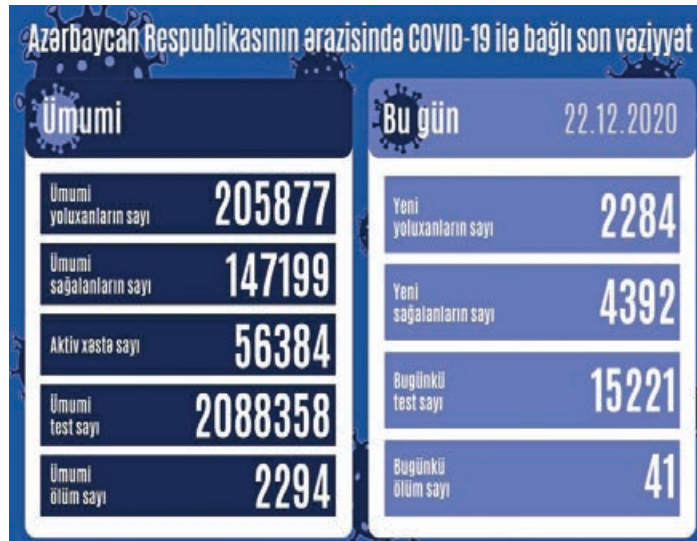
Dünyanın gözlədiyi peyvənd

"Pfizer/BioNTech" vaksini ilə yanaşı, Rusiyanın "Sputnik V" peyvəndinin də "COVID-19"ə və onun mutasiyaya uğramış yeni növünə qarşı təsirli olacağı deyilir. Rusiyanın Birbaşa İnvestisiya Fondunun prezidenti Kirill Dmitriyev "Sputnik V"nin İngiltərədə ortaya çıxan yeni virus daxil olmaqla bütün koronavirus mutasiyalarına qarşı təsirli olacağını açıqlayıb: "Bu, Qamaleya Araşdırma Mərkəzi ilə qiymətləndirmələrimizə əsaslanır. "Sputnik V"nin əvvəlki modifikasiyalarla, S-proteinlə çox yaxşı və keyfiyyətli bir şəkildə mübarizə apardığını gördük. Bu səbəbdən ilkin təhlillər "Sputnik V"nin də bu mutasiyaya və digər mutasiyalara qarşı təsirli olacağını təsdiqləyir".

Azərbaycanda vaxsınləmə dövlət hesabına həyata keçiriləcək

Dünyada vaxsınləmə prosesinin başladığı vaxtda Azərbaycan da bu prosesə qoşulur. Ölkəmiz ötən aylar ərzində aparıcı vaksin istehsalçıları olan "Sputnik V", "AstraZeneca", "Sinofarm", "Sinovac", "Moderna", "Pfizer BioNTech" kimi firmalarla danışıqlar aparır.

Azərbaycan hələ sentyabr ayında Qlobal Peyvəndlər Aliansı (GAVI), Epidemiyaya Hazırlıq İnnovasiyalar Aliansı (CEPI) və Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST) tərəfindən yaradılan COVAX platformasına qoşulan ilk ölkələrdən olub. COVAX geniş sayda peyvənd namizədlərini müxtəlif texnologiyalar vasitəsilə qiymətləndirərək təhlükəsiz COVID-19 peyvənd təkliflər portfelini istifadə etmə imkanı yaradan əvəzolunmaz mexanizmə malik sistemdir. COVAX bütün ölkələr üçün effektiv peyvənd axtarışını sürətləndirən, dünyada COVID-19-a qarşı peyvəndlərə sürətli, ədalətli və

şülməmə Hərəkatının sədri olan ölkə kimi bu məsələni daim diqqət mərkəzində saxlayıb: "Biz həmişə bütün beynəlxalq forumlarda deyirdik ki, kifayət qədər maliyyə resurslarına malik olmayan ölkələrin də vaksinlərdən istifadə etmək imkanı inkişaf etmiş ölkələr kimi olsun, bu məsələdə ayrı-seçkilik olmasın. Biz də vaxsınləmə strategiyasını hazırlamışıq, bu strategiyaya çoxplatformalılıq nəzərdə tutur. Hansı texnologiyalardan istifadə ediləcəyindən asılı olmayaraq, bizim üçün əsas meyar həmin vaksinlərin elmi cəhətdən əsaslandırılmış təhlükəsizliyi olacaq. Nəzərdə tutulur ki, vaxsınləmə proqramı gələn ilin əvvəlində başlanacaq, vaxsınləmə könüllü olacaq və dövlət hesabına həyata keçiriləcək".

İlk peyvəndin kəşfi

Bütün dünya koronavirusdan qurtulmaq üçün peyvəndlənməni səbirsizliklə gözləyir. Digər tərəfdən isə insanlar arasında peyvənd haqqında müxtəlif şayiələr dolur, inamsızlıq, qərarlısızlıq sezilir. Bu yerdə peyvəndin insanlıq üçün hansı mə-

baş ağrısı, nəfəs almada çətinlik yaranırdı. Vücudun hər yerində, hətta ağıciyərlərdə qorxunc səpkilər çıxırdı.

Yoluxma şəkli də koronavirusa bənzəyirdi; Xəstəlik havadancı və ya təmas yolu ilə, virusa yoluxmuş səthlərə və əşyalara toxunaraq keçirdi. İnkubasiya müddəti 10-14 gün idi.

Və bəşər tarixi qədər qədim olan suçiçəyi xəstəliyinə qarşı heç bir müalicə üsulu tapılmırdı. Lakin 1796-cı ildə ingilis həkim Edvard Cenner tərəfindən ilk peyvənd tapıldı.

Həkim epidemiyanın yayıldığı yerləri nəzərdən keçirdikdə anladı ki, bəzi adamları bu xəstəlik ümumiyyətlə keçmir. Cenner o adamları diqqətlə sorğusual etdikdən sonra öyrənir ki, onlar uşaqlıqda inək çiçəyi ilə xəstələniliblər, lakin sağalıblar.

Cenner başa düşür ki, inək çiçəyi xəstəliyi keçirənlər qorxmaya bilərlər - onların qanında xəstəliyin mikroblarını öldürən nəsə var. Bununla da o, təcrübələr keçirməyə başlayır. Vaxtilə inək xəstəliyi keçirmiş Sara Nelməsin qanından nümunələr götürür. 8 yaşlı Ceyms Filipsin 4 yerdən əlini çərtərək həmin qa-